

Még egyszer a nagyvárad patikák kezdeteiről

Once Again About the Early History of Pharmacies in Nagyvárad/Oradea

Emódi András levéltáros

Királyhágómelléki Református Egyházkerület Levéltár

aemodi@gmail.com

Initially submitted March 10, 2017; accepted for publication April 7, 2017

Abstract

The study presents the most important data of pharmacies founded during the 18th century in Nagyvárad/Oradea, with reference to their chronology, owners, and names/titles, aiming to arrange and sort out the inaccuracies and deficiencies of the related literature.

Keywords: history of pharmacy in Nagyvárad/Oradea, history of pharmacies

Kulcsszavak: Nagyvárad, gyógyszerértörténet, gyógyszerésztörténet.

A város gyógyszerésztörténetével 1882 óta több tanulmány is foglalkozott, legújabbán Dr. Budaházy István cikkei és önálló kötetei ismertették meg a szélesebb közönséget is az itteni patikák múltjával és elsősorban a 19/20. századok folyamán Nagyváradon tevékenykedő egyes gyógyszerészekkel, gyógyszerész-dinasztiákkal. A források szűkössége és részbeni feltáratlansága okán a kezdetekről, azaz elsősorban a 18. században alakult műhelyekről, officinákról a kutatás mindvégig hézagossággal rendelkezett, a számos csak feltételezett és pontatlan adatot mindvégig maga előtt görgette. Az *Erdélyi Múzeum* 2010/3-4. számában publikáltuk e részben homály fedte időszakra vonatkozó, kizárólag újonnan feltárt levéltári forrásokra alapozott adatainkat (Emódi 2010b). Sajnálatos módon e szerény hozzájárulásunk eredményei csak részben épültek be az egyébként kiváló, legújabb erdélyi gyógyszerésztörténeti nagymonográfia adattárába (Péter 2013: I 54-55,66-69, 92-98.), továbbá az utóbbi időben tanulmányozott újabb levéltári forrásaink fontos adatokkal bővítették a tárgyra vonatkozó ismereteinket. A számos nyitva maradó kérdés ellenére indokolt a már ismert és újabb adatok összefésülése nyomán kialakuló kép prezentálása. Ezúttal vázlatosan és kronologikus sorrendben mutatnánk be a Nagyváradon a 18. század folyamán alapított és működő összes patika fontosabb adatait. Kizárólag az újabban fellelt forrásokra hivatkozunk külön is.

ÚJVÁROS:

1. Nagyvárad-Újváros városrész 1714. évi megalapítása után, az **1716**-ban kijelölt első ismert előljárótestülete (szenátusa) mellé tízfős *extra senatus*-t, póttestületet is választottak, tagjai

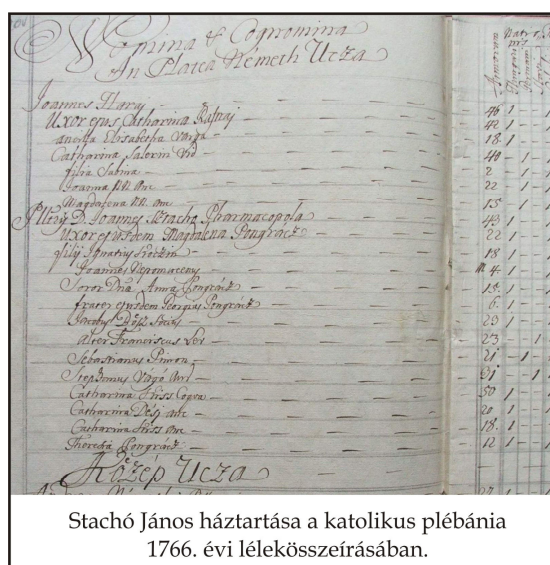
között egy patikust is. Nevét nem rögzítette a levéltári forrás. Ez a török alóli felszabadulás utáni korszak legkorábbi gyógyszerészettörténeti vonatkozású helyi adata.

2. 1723. január 13-án **Rossek János** – Nagyvárad első ismert nevű patikusa – részbeni adómentességet kapott a városrész földesurától, a székeskáptalantól. Rossek gyógyszerész 1724-ben a szenátorok lajstromában is szerepelt, későbbi forrásaink már nem említik. (Újvárosi Jk. 1723: 133.; Emödi 2010a: 351.)

Egy **1725/1726.** évi újvárosi adójegyzék a Német (később Teleki, ma Városháza) utca Kispiac (későbbi Szent László) téri torkolatánál jelez egy patikust, név nélkül, vélhetően Rossekről van szó.

1732-ben a városrész földesura – a székeskáptalan – egy már működő gyógyszertárat vásárolt a Kispiac nyugati oldalán lévő házsor valamelyikében, tehát éppen ott, ahol a korábbi adat az ismeretlen patikust jelezte, majd néhány esztendő elmúltával azt eladta **Koczin (Kotzin) János Józsefnek** (1701–1751).

Koczin 1735-ben már újvárosi lakos volt, így nem zárhatjuk ki, hogy a káptalani patika alkalmazásában állhatott. Iskolázottságáról nincsenek adataink. A káptalan patikáját legkésőbb 1739/1740-ben vásárolhatta meg. **1745**-ben jelenik meg első ízben egy püspökségi gazdasági elszámolás iratai között a patika **Arany Kereszt (Auream Crucem)** titulusa, mely elnevezést Koczintól kaphatta. Még halála évében (1751), özvegyét feleségül vette a több mint tíz esztendővel fiatalabb **Stachó János** (1722–1784) patikus és átvette a gyógyszertár vezetését is, titulusát megtartva. Az ő tanulmányai is ismeretlenek számunkra, nevelt fia – Koczin Ignác Bálint – prágai és nagyszombati egyetemi tanulmányok után Bihar vármegye orvosa lett. Stachót vér szerinti fia nem követte a pályán. 1766-ban két fiatal patikussegéd segítette munkájában.

1. ábra Stachó János háztartásának összeírása

Stachó János címere 1765-ben kiállított nemeslevelén. A címerképben látható a már meglévő és leendő patikáinak titulására utaló arany kereszt és Fortuna is.

2. ábra Stacho János címere

Stachó 1784 tavaszán bekövetkezett halála után az Arany Kereszt patika vezetését a morvaországi születésű, elődeihez hasonlóan katolikus³. ábra Arany kereszt patika a Kispiac téren Müller (Miller) Fülöp (1748–1791) vette át, aki 1779 augusztusában diplomázott a Pesti Egyetemen, majd talán Stachónál volt segéd (1783-ban már Nagyváradon lakott). A patika titulását megtartotta, a helyszín sem változott, az 1780-as évtized végén a városrész egyik legjelentősebb adótételét fizette értékes ingatlana után, mely az összes addigi adólajstrom és lakossági összeírás adata szerint a Német utca Kispiac téri torkolatának déli sarkán állt. Müllert már tulajdonossá válása után rövidesen, 1785 novemberében szenátorrá és a kereskedők commissariusává választották. A korai halála (1791. május 18.) utáni mintegy öt esztendő (1791–1795) eseményeiről nincsenek ismereteink (a gyógyszertárat egy ideig biztosan Fuchs József vezette provizorként). Müller özvegye 1795 őszén pozsonyi, országos jelentőségű német nyelvű lap hasábjain kínálta eladásra a patikát, házastól. A hirdetés részletesen bemutatja az impozáns ingatlant (Tóthné Süli 1987: melléklet 4; Irgalmas Lvt. 1784; Újvárosi Jk. 1785: 75-78 old.; 1793: 703 sz.; P.Z. 1795).

Az Arany Kereszt 1797 végén már biztosan a diploma nélküli, evangélikus vallású Brands **(Brants) Mihály** tulajdonában volt, az épületet és a felszerelést 12.000 Rf.-ért vásárolta meg az özvegytől (ld. III. melléklet). 1798 után anyagi nehézségei támadtak, eladósodott. Egy tíz esztendeig tartó, sokszereplős, bonyolult per vette ekkor kezdetét. A városi tanács az ingatlant kvázi lefoglalta, a patika vezetését adminisztrátor (provizor) vette át. Az épületet a patikával együtt 1804 áprilisában Demeter Mihály káptalani pintérmester váltotta magához, ám ő is rövidesen túladott a gyógyszertáron, 1805. március 24-én 7.000 Rf. összegért (részletfizetéssel) eladta az ott provizor **Schmidt József** patikusnak, oly feltétellel, hogy a

teljes összeg inkasszálásáig az egész nála marad zálogban (ld. IV. melléklet). Igen ám, de közben a perbe belépett Jedlicska Antal kanonok, illetve Brands és Müller özvegye egyaránt. Különböző jogcímenek mindenki kérte a jussát az épületből (ld. III. melléklet). A város, a vármegye, a káptalani úriszék után országos fórumokon, a Királyi Táblán is megfordult az ügy, míg végül 1806 áprilisában, majd 1807 februárjában Schmidt Józsefet felszólították patikája elköltöztetésére. Ez utóbbi felszólításkor 4 hónap haladékot kapott, majd a végrehajtásról szóló levelet 1807. június 24-én kapta meg. Az irat szövegében ez olvasható: ... *a[z épület] többi részéből és a Patikából való kiköltözésre pedig ... 15. napokat oly meghagyással engedgyenek, hogy ha azon idő alatt a Tttes Törvényszék Itéletének megvetésével azokból tökéletesen ki nem költözne, a Patikabéli szereit a maga kárával ki fognak rakattatni.* Az Arany Kereszt átköltözött az időközben felépült/átalakított közeli Schmidt (magyarosítva Kovács)-féle házba. A korábban Székelyhídra telepedett és ott patikát nyitó Brands özvegye még 1809/1810-ben is perelt a véglegesen tulajdonossá váló Demeter Mihállyal, vélt jussáért. (Irgalmas Lvt. 1797; Újvárosi Jk. 1798: 47 sz.; 1801: 186 sz.; 1804: 74, 521, 567, 699 sz.; 1805: 430, 431, 519 sz.; 1806: 332, 458, 539 sz.; 1807: 315, 337, 524, 712, 728 sz.; 1809: 158; 1810: 188, 516 sz.)

A század dereka után az Arany Kereszt (ismeretlen időpont után, 1873-ban már biztosan) újból eredeti helyére, a tér Német utcai – időközben átépített – saroképületébe került, 1949. évi államosításáig. A Kispiac (Szent László) tér nyugati oldalán működött tehát Nagyváradnak e legelső, 1745 óta titulusáról is ismert és nevét mindvégig megtartó patikája, fél évszázadon keresztül a Koczin-Stachó család tulajdonában.

A 18. század folyamán mindvégig a Kispiac téren, a jelzett újabbkori emeletes sarki épület helyén állt az **Arany Kereszt** patika épülete.

3. ábra Kispiac téren az Arany Kereszt patika

3. Újváros egyik legtekintélyesebb szenátorának, módos kézművespolgárának idősebbik fia főbíró lett, annak öccse pedig éppen hivatalviselése idején nyitotta meg a városrész időrendben második patikáját, a Brands-féle gyógyszerár agóniájának kezdetén, **1798**-ban. **Mitter (Mütter) Ferenc** (1769–1816) Pesten szerezte gyógyszerészi oklevelét 1792 augusztusában. 1798. április 17-én – diplomájának bemutatását követően – iktatta és hagyta jóvá a városi tanács patikanyitási kérelmét, melyben *váradolaszi patikárius*nak nevezik. Vélhetően a Müehr Antal-féle ottani gyógyszerárban volt segéd, ám egy 1798 júniusi jegyzőkönyvi bejegyzés szerint Brandstól is kérte elmaradt és megszolgált bérét, tehát az Arany Keresztben is dolgozhatott. Ami a megnyitandó officina helyszínét illeti, az a Kispiac tér keleti házsorában, a Zöld (később Zöldfa) utca torkolatának környékén volt, az évtizedek óta a család tulajdonában lévő ingatlanban vagy közvetlen közelében. 1798 júniusában nagynénje és sógora felajánlották e szóban forgó házukat a leendő patikanyitáshoz, ugyanis azt a közvetlenül szomszédos kocsmá (nyilván a Fekete Sas) állandó lármája és az onnan terjedő elviselhetetlen dohányfüst miatt nem tudták használni. Tízéves bérleti szerződést kötöttek Mitter Ferencel, a fizetendő bérért vállalták a laboráns, az inas és a legény kosztolását is. Anyagi okokból rövidesen súlyos konfliktus kerekedett közöttük, Mitter a ténylegesen 1799 januárjában nyitó patika elköltöztetésén gondolkodott az év novemberében (ld. II. melléklet). Nem találtunk adatokat a történet folytatásához, ám valamilyen módon megoldódhatott a vita, hiszen utódai (Mitter 1816-ban halt meg) idején is mindvégig ezen a helyen működött az officina. A Lonovich Imre vármegyei főorvos vezette 1828. évi vizitációkor első ízben találkozunk a patika **A Sashoz (Ad Aquillam)** titulussal, ám ez nem zárja ki, hogy korábban is viselhette a nevet, hiszen a Fekete Sas (fogadó, városháza stb.) szomszédságában működött. E legjelentősebb városi épületet éppen Mitter bátyjának főbírósa idején bővítették, építették át. (Tóthné Süli 1987: melléklet 16; Újvárosi Jk. 1798: 118 sz.; 1800: 128 sz.; Irgalmas Lvt. 1828)

Alapításától kezdve a jelzett épületben vagy attól jobbra (a sarki, újabb emeletes ház helyén volt egykori ingatlanban) működött a Mitter-féle (később **A Sashoz** titulust viselő) patika.
Tőle balra a Sas épülete, melyben a városháza, fogadó, bálterem és egy sor más intézmény is működött.

4. ábra Mittel féle Sashoz patika

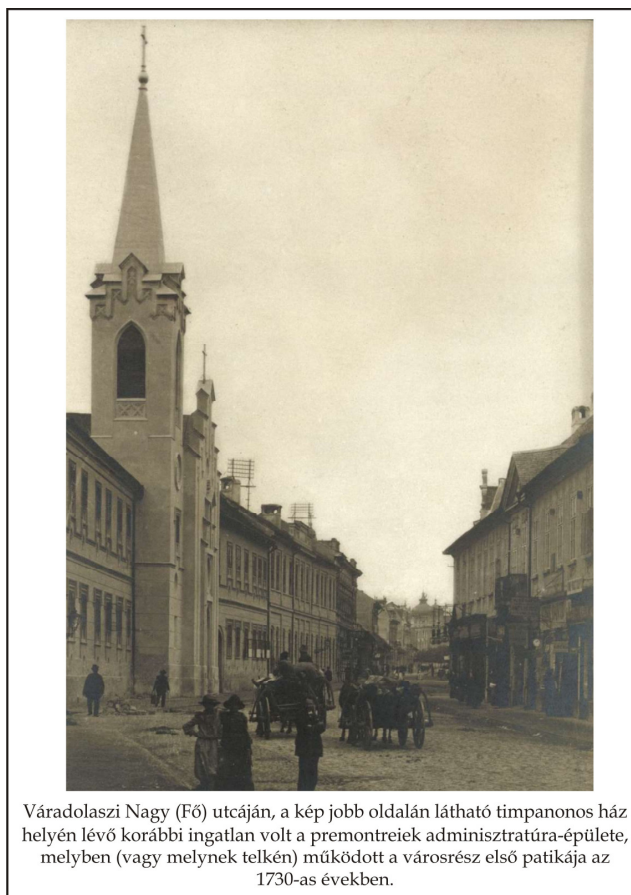
4. Hosszú időn keresztül Újvároson e két patika látta el a polgárság és a vásározók, átutazók gyógyszer szükségleteit, a kissé távolabb lévő **Váralján** majd csak **1826**-ban nyitott gyógyszertárat Hoffmann József, **Az Isteni Gondviseléshez (Ad Providentiam Divinam)** titulussal (későbbi tulajdonosai idején **Az Oroszlánhoz** nevet viselte). Téves adatot görgetett maga előtt a vonatkozó irodalom ez utóbbi intézmény esetében is, ugyanis Demeter Antal 1819. évi patikaalapításáról emlékeztek meg. Demeter Antal nem más, mint a Brands-féle patikát megvásároló káptalani pintérmester 1801-ben született fia, akit 1822 augusztusában avattak gyógyszerészmesterré Pesten. 18 esztendősen nyilván nem nyitott patikát, arról nem is beszélve, hogy még az 1824. évi Sándorffi József vármegyei orvosdoktor által megejtett patikavizitációkor sem létezett e váraljai officina, majd csak az 1826. évi vizitációkor, az említett Isteni Gondviselés névvel és Hoffmann birtokában. (Irgalmas Lvt. 1824; 1826; 1828) Újvároson legközelebb majd csak a század végén nyílt egy újabb, harmadik patika.

OLASZI:

A Köröstől északra fekvő városrész kezdetektől jóval szűkösebb önkormányzati jogokkal rendelkezett mint Újváros. A püspökség földesurasága által meghatározott dominánsan egyházi jellege volt, a 18. század első évtizedeiben a katolikus szerzetesrendek rendre Váradolaszi területén építették fel rendházaikat, templomaikat. Érthető tehát, hogy a legkorábbi itteni patikaalapítások sem polgári kezdeményezések voltak, hanem a szerzetesrendekhez kötődtek.

1. A **premontreiek** a Fő (akkoriban Nagy) utca déli végén, a későbbi Teleki-palota helyén építkeztek, a rend II. József-kori abolíciójáig a városban ez volt az egyetlen tulajdonuk. Az adminisztratúra épületében vagy valahol annak telkén nyílhatott meg a városrész első és

rövidéletű gyógyszerháza, ismeretlen időpontban, valamikor az 1730-as évek derekán (Hutyrá 1996: 36).

Váradoszi Nagy (Fő) utcáján, a kép jobb oldalán látható timpanonos ház helyén lévő korábbi ingatlan volt a premontreiek adminisztratúra-épülete, melyben (vagy melynek telkén) működött a városrész első patikája az 1730-as években.

5. ábra Váradoszi

2. A fenti, egy ideje már nem működő premontrei patikát (csak a felszerelését!) **1747**-ben megvásárolták a **jezsuiták** és a rendházuk melletti tágas telküknek nyugati részén erre a célra felépült ingatlanba költöztették. A premontreiek idejében működő patikusok nevét nem ismerjük, az 1748-tól 1773. évi felosztásukig itt szolgáló jezsuitákat azonban név szerint közölte a kutatás, szám szerint tizenegy gyógyszerészt. Ők a rend szabályai szerint időnként változtatták állomáshelyüket, helyi gyökereik nem voltak. A műhely és az officina az egykori Szent Egyed utca kiöblösödésének tájékán, a későbbi Vármegyeház tér északi oldalán, nagyjából a Szent Brigitta templommal átellenben lehetett. (Bunyitay 1935: 369-370; Péter 2013: I 19)

3. A 2010. évi említett közleményünk megjelenése óta pontosan tudható az **irgalmasrend** váradoszi letelepedésének kronológiája. A mindmáig a Fő (akkor Nagy) utca északi végén lévő, addigra már kapuit megnyitó kórházuk mellett, 1769 szeptemberétől felépült a patikájuk is. 1770. november 24-én érkezett meg Egerből a rend első gyógyszerésze, Dlaskovics Pál (rendi keresztnévén: Ladislaus). **1771** tavaszán még dolgoztak a patika felszerelésén, május 8-án azonban már ünnepélyes keretek között Szieversz (Sievers) Ferenc püspökségi és

vármegyei főorvos megejtette az első patikavizitációt. 1773-tól már biztosan használatba vették saját gyógynövényes kertjüket is. 1795 táján átépítették az egész épületegyüttest, ekkor került a gyógyszertár mai helyére. A jelentős tapasztalattal, biztos anyagi háttérrel rendelkező és helyi téren a püspökség támogatását is élvező irgalmasrend patikája minden bizonnyal a tágabb régióknak is a színvonalasabb gyógyszertárai közé tartozhatott. Fontos megemlítenünk, hogy huzamosabb ideig elsősorban a kórház ellátása volt a feladata. A központilag elrendelt betegnyilvántartás adatsorai alapján 1774-ben 128, 1798-ban 224, 1801-ben 343 beteget utaltak be az irgalmasokhoz, működésének az 1803. évig tartó három és fél évtizede alatt összesen több mint 7000 beteget ápoltak.

Az összes eddig azonosított forrásunk a 19. század derekáig kizárólag a rend nevével illetve a patikát, azaz **Irgalmasrendi Patika (Apotheca Misericordianorum)** s majd csak utána jelenik meg a rend többi patikájánál is használt elnevezés, a címerükre is utaló **A Gránátalmához (Ad Pomum Granatum)** titulus. Ez nyilvános patikává válásával függhet össze!

A kezdeti időszak patikusai Nicetius Salas (1770), Dlaskovics Ladislaus (1770-1790), Patritius Schwab (1784-1790), Bernardus Tamerle (1785-1786, 1793), Christianus Czeycz (1790-1792), Caesarius Mentzl (1793-1800), Torquatus Orczy (1793-1806) és Ansbertus Frecer (1795-1798) voltak.

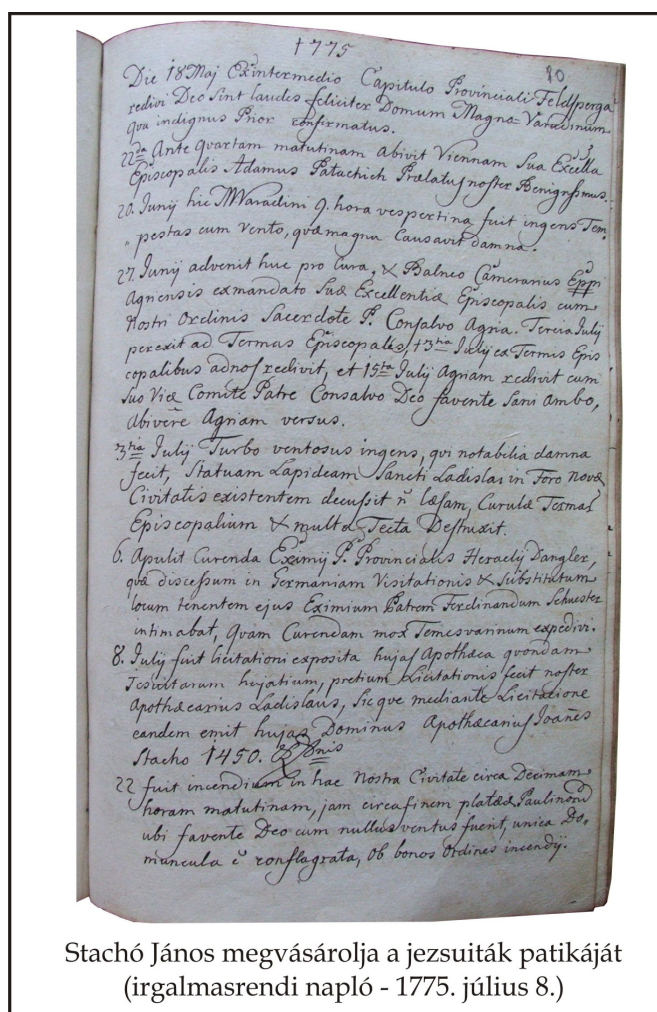
1948. évi államosításáig ugyanazon helyen, megszakítás nélkül működött.

Az 1771-től működő irgalmasrendi patika, kórházépületük Fő utcai szárnyával, e fényképen már **A Gránátalmához** címzett nyilvános patikaként.

6. ábra Grénátalmához patika

4. A jezsuita rend 1773. évi megszüntetését követően, több mint egy esztendeig annak utolsó patikusa (Tandler Franciscus) vezette az intézményt, polgári jelleggel, kincstári tulajdonként. A patikát az **1775. július 8-i** árverésén az újvárosi Arany Kereszt tulajdonosa, **Stachó János** vásárolta meg 1450 rénes forintért. Nyilván ebben az esetben is a felszerelésről, a raktárkészletről volt szó. Ugyanazon év december 21-én a város patikáinak vizitációja Stachó ezen új szerzeményét **A Szerencséhez (Ad Fortunam)** titulussal említi, a fiókpatika új elnevezése Stachótól származik, korábban kiérdemelt nemeslevelének címerképében is szerepel Fortuna istennő, ugyanúgy mint az arany színű kereszt. Ezen váradolaszi gyógyszertár 1775 utáni működésének helyszínére vonatkozóan semmiféle adatunk nincs. (Irgalmas Lvt. 1775)

Stachó János megvásárolja a jezsuiták patikáját
(irgalmasrendi napló - 1775. július 8.)

7. ábra Naplórészlet

5. Stachó halála után **Müller (Miller) Fülöp** nem csak az újvárosi Arany Keresztet, hanem ezen váradolaszi patikát is megvásárolta, ez utóbbinak azonban a nevét (esetleg működési helyszínét is?) megváltoztatta, az **1784. októberi** vizitációkor már az **Arany Koronához (Ad Auream Coronam)** titulust viselte. A névadás tehát Müllerhez köthető. Egy legújabb

azonosított és mellékelt levéltári forrásunkból kiderül a történet utóélete is: 1788 nyárutóján Müller e fiókgyógyszertárnak minősülő tulajdonát véglegesen, mindenestől felszámolta, ingatlanát eladta (Irgalmas Lvt. 1784; Olaszi Jk. 1792: 390 sz., ld. I. melléklet).

6. Közel négy évvel az Arany Korona teljes felszámolása és több mint egy évvel Müller halála után **1792. június 12-én Fuchs József** kapott a Helytartótanáctól patikaállítási engedélyt Váradolasziban. Korábban Müller újvárosi patikájában volt legény, majd halála után provizor (az erről szóló biznyságlevelét az újvárosi tanács adta ki 1793 júniusában, abban elismerően szól Fuchs magaviseletéről, erkölcséről). Az 1792 utáni néhány év eseményeiről nem tudunk semmit, azon kívül, hogy Müller özvegye minden lehetséges módon akadályozta Fuchs boldogulását, sőt 1792 nyarán Schöner Ferenc főbíró házába szállíttatta néhai férjétől fennmaradt patikai eszközeit, hogy ott újabb gyógyszertár nyitását kezdeményezze (vagy azzal fenyegetőzzön). Fuchs 1792 júliusában tiltakozott és panaszt tett a városrész képviselőtestületénél (ld. I. melléklet). Patikája működésének helyszínét és titulusát sem ismerjük. A konfliktus végkifejletét sem ismerjük, az viszont tény, hogy az újvárosi Arany Kereszttel egy időben, 1795 szeptemberében a váradolaszi patikafelszerelését is áruba bocsátotta özvegy Müllerné. A részletes leírást is tartalmazó hirdetés megjelöl egy helyszínt is – a Fő utcát –, tehát az 1788. évi eladás után mégiscsak új ingatlant talált Müllerné a felszereléseknek. Úgy tűnik, az özvegynek sikerült az egykoron férjénél dolgozó Fuchs József életét megkeseríteni, ugyanis a patikus a váradolaszi tanács jegyzőkönyvének 1796. január 2-i bejegyzése szerint örök áron eladta *apothékáját* Müehr Antalnak. Rövidesen Pesten találta meg boldogulása útját, 1796-ban már az ottani Arany Oroszlán gyógyszertár birtokosa volt, később Vácott tevékenykedett. (Orient 1926: 162; Olaszi Jk. 1792: 390 sz.; Újvárosi Jk. 1793: 703 sz.; 1796: 114, 115 sz.; P.Z. 1795)

7. A bécsi származású és a pesti egyetemen 1791 novemberében oklevelet szerző gyógyszerészmester **Müehr Antal** (1769-1808) azon a napon, amikor megvásárolta Fuchs patikáját – 1796. január 2. –, 4 forint 30 krajcár lefizetése után hivatalosan is polgárjogot szerzett Váradolasziban. 1808. február 13-i elhunytáig ő volt a patika tulajdonosa. Egyetlen segédjéről van tudomásunk: Offenbach Pál későbbi pesti patikus 1801-ben biztosan nála dolgozott. Utódai alatt a gyógyszertár ismét **Az Arany Koronához** titulust viselte (pl. az 1828. évi vizitációkor is, Kiss Ernő tulajdonában), ez a tény talán azt sejteti, hogy a Müller Fülöp-féle egykori officina jogutódjának tartották. Az egyenes vonalú „leszármazás” azonban kétséges, hiszen Fuchs protestáló levelének tartalmából világosan kiderül, hogy Müller 1788-ban felszámolta az Arany Koronát, sem a felszerelés, sem az épület tekintetében nem számolhatunk folytonossággal! Amúgy semmilyen arra vonatkozó bizonyíték mindeddig nem került elő, mely szerint a Stachó, Müller, Fuchs, végül Müehr vezette váradolaszi patikák működési helyszínei azonosak volnának! (Tóthné Süli 1987: melléklet 15; Irgalmas Lvt. 1797, 1806, 1828; Olaszi Pléb: Anyakönyvek; Olaszi Jk. 1796: 114, 115 sz.; Vay 1806: 651.) A későbbiekben, a 19. század folyamán az Arany Korona mindvégig a Fő (Nagy) utca középtáján működött, a század utolsó évtizedéig a városrész egyetlen polgári patikája volt. Az 1821. évi katolikus lélekösszeírás és az 1828. évi portális conscriptio egyaránt a Báránka fogadó közvetlen szomszédságában (mellette vagy átellenben) jelezte Kiss Ernő (Erneszt) patikáját, az 1841. évi katolikus összeírásban azonban itt már csak az özvegy és családja lakott. Majláth Rudolf, a következő patikus (és a patika?) délebbre lakott, saját házában,

Halácsy Sándor 1859. évi nyomtatott térképe pedig a Korona gyógyszertárat a Fő utca 18. szám alatt, a városi tanácsház szomszédjában, attól délre jelezte. (Olaszi Pléb.: Status Animarum 1821, 1841; Portalis Conscr.)

Váradolaszi patikátörténetében az Arany Korona névfolytonossága, működésének helyszínei és a Müller–Fuchs viszonylatban (1788-1792) mutatkozó töréspont bizonyulnak nyitott, egyelőre megválaszolatlan kérdéseknek.

I. melléklet:

[1792] 390 [szám]. Fuchs Jóseff patikáriusnak protestációja fentebb Nro.387 ténora ekképen vagyon: Fuchs Joseph V[árad]Olaszi patikárius in forma solennis protestationis contradictionis et inhibitionis ugyan a V[árad]Olaszi Betsületes Nemes Tanács és Választott Comunitás előtt panaszképen jelentem: Miképen néhai Müller Fülöp volt N[agy]Váradí patikárius az előtt szinte 4. esztendővel ezen Nemes V[árad]Olaszi Várassában tartott filiális patikáját cassálta, edénnyeit s házát eladta, ez által itten való jussának ellene mondott légyen. Mégis mind az által Müller Fülöpnek el maradt özvegye Freund Katalin egyedül ellenem szegezett asszonyi bosszú állásának zabolátlan indulatnyábúl nem tekintvén azt, hogy nékem törvényes jussomnak fel állítását a Tekintetes Nemes Vármegye is nem ellenezte, a Méltóságos Uraság [Római Katolikus Püspökség] kíványságomnak nem csak helyt adott, sőt a közjóra czélozó szándékomot örömmel értette, a Nemes Város pedig ezekből és többekből érdemeimet mint civisbül vigasztalást szemlélvén de ezen Nemes V[árad]Olaszi várassában egy új patikának is szükséges voltát okosan át látván a Felsőségnek engemet különösen recomendálván, ezekre való nézve a Felsőges Consilium is ezen új patikának fel állítását egyedül nékem engedni méltóztatott. Mégis mondám az említett özvegy Müller Fülepné minden törvényes engedelem nélkül, tsupán kissebbségemre és káromra Nemzetes Feő Biró Schöner Ferencz Úr házánál más patikát állítani ebbe arra való eszközeit szállítani, s költöztetni bátorkodik, sőt ami több álnok mesterkedésekkel, rágalmazásokkal, hamis vádokkal jó híremet s nevemet, becsületesemet, ártatlanságomot festegetni s szerencsémét és közjóra czélozó igyekezetemet akadályosztatni merészli. Ami ugyan azt illeti orvoslását tartom azon útra mellyen az eő ellenem való bosszú állását istentelen hamis törekedéseit legfőbb interessentiák között is szemére téríthetem. De hogy a jelentett törvénytelen patikának ezen városban való állításában tsak addig is meg nyugodni méltóztasson a Becsületes Nemes Tanács és Választott Communitás előtt, kinek manutentiójában, és pártfogásában nékem mint ezen Nemes Város Civissének tellyes bizodalom lehet, palám és publice protestálok, contradicálok eő Kegyelmet Magistratuális hatalommal azon törvénytelenégtől el tiltatni kívánom, kérvén ezen declaratiómnak improthocolatióját, és ez eránt való Testimoniális Levélnek sub authentico ki adattatását. V[árad]Olaszi die 16a Julý 1792.

II. melléklet:

[1800] 128 [szám]. Mitter Ferencz Patikarius ezen Declaratioját és Protestatioját kívánta improtocoláltatni: Privil. Magistratus! Még néhai Grázl György sogorom meg halván azt töllem és másoktól is hogy én Patikámat itten ezen Városban fel állítani szándékoznám, mult 1798dik esztendőben Junius holnapban az Nénémmel együtt magok meg szollitattak és az

házzal kínáltak, hogy ottan erigálnám Patikámat, hozzá adván akkori beszéd közben, hogy ők a korcsoma által temérdek károkat szenvednek, sőt egészségeket is el veszítették a sok nyughatatlanság és korcsomában szokott dohányozás miatt. Én alkalmas helynek látván házakat, réá állottam, és akkor úgy egyeztem meg velek hogy mivel egy Patikának fel állítása sok ezekben telik, kevesebb időre 10 esztendőknél alább azt az arendában ki nem vehetem. Réá is állottak mind a ketten, és az arenda fizetésben úgy alkudtunk, hogy ők nékem egy Legényemnek, Inasomnak és egy Laboransomnak kosztot adgyanak, mely szerént én nekik 600 Rforintokat mindenikért esztendőnként fizetni tartozom. Ezen egyezésemhez képest én mult 1798dik esztendőben Augustus holnapban hozzá kezdettem az Patikám fel állításához, de az csak amint az egész város tudgya, csak ezen folyó 1799dik esztendőben Januarius közepén engedődött ki nyitása, és így egy fél esztendeig minden haszon vétel nélkül, sőt az alkunk szerént a kosztyát sem használtam, csak csupán egy Legényem és egy Laboránsom, még is az fél esztendőre esendő 300 Rforintokat meg adtam nékiek, el telvén pedig az fél esztendő, ők az tett alkunktól elállottak, és énnekem az kosztal való tartást denigálták, úgy hogy kéntelen voltam mind magamnak úgy az többi domesticusimnak kosztot máshonnét provideálnom, mely szerént tehát én a ki alkut és a szóbeli contractusunkat nem violáltam, az 600 Rf-toknak fizetését denegáltam, és minden Keresztény embernek csudálkozására csupán két szobáktól, egy lábóriumtól 300 Rf-toknak esztendőnként való fizetésére köteleztem magamat, csak hogy a stipulált 10 esztendőig békességesen az nagy kölcséggel el készült Patikában meg maradhassak, és az oly nagy kárral széllyel ne bontassam, de a Néném félre tevén minden atyafiságot, kereszténységet és emberséget egyátaljában házánál meg szenvedni nem akar, amint arol már egy részben a Nemes Tanács előtt panaszt tett, noha akkor is a Nemes Tanács helytelennek lenni találta panaszát, de azoltától is hogy csak házából ki menyek mindenféle becstelenségekkel, hunczfutnak, rossz embernek, imposztornak kiáltoz, akasztófára is itél, és egyéb el szenvedhetetlen vexákokat viszen véghez oly anyira, hogy tegnap fiastól együtt a Patikámban véletlenül reám estek, sok fertelmes mocskolódások után hajamban ragadtak úgy annyira, hogy ha az legényem nem lett volna, az fia a nagy réz mozsár ütővel a fejemet bé szakasztatta volna.

Ns. Magistratus ítélye meg bölcsessége szerént minémű fertelmes dolog légyen ez...

... úgy addig a méglen benne leszek, méglen a Patikámat máshová transferálni fogom, egy fillért sem fogok fizetni...

N.Váradon 5^a Novembris 1799 Mitter Ferencz mp. Patikarius.

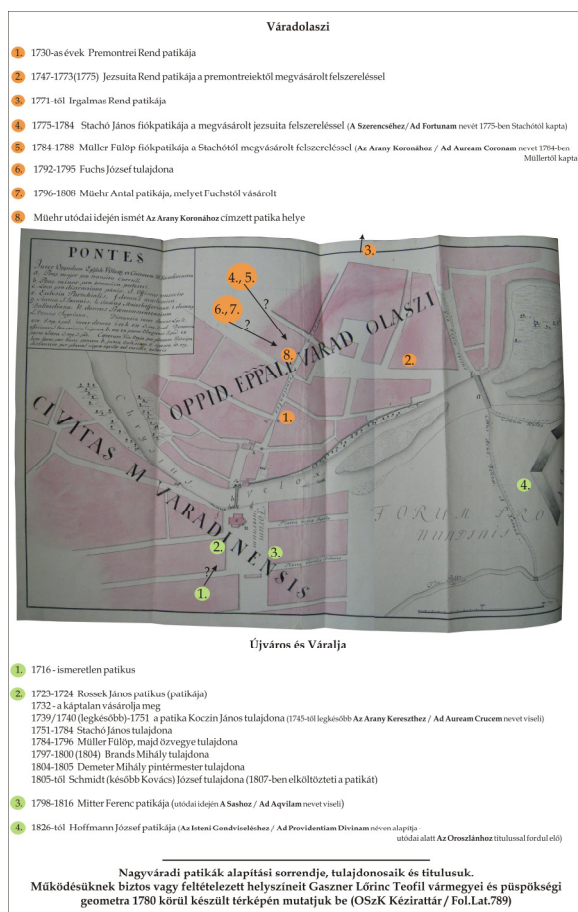
III. melléklet:

[1801] 186 [szám]. Freund Katalin néhai Patikárius Miller Fülep özvegye most pedig L. B. Scherl Kapitány Úr hitvесе protestatióját és contradictióját improtocolatio végett bé adgya, a mely így következik: Privileg. Ns. Magistratus! Csak most esett értésemre, hogy azon házat melyet én a Patikával együtt Brancs Mihálynak eladtam, némely adósságaiba Brancs Mihálytól el exequálta a Tanács, arra való nézve mint hogy én ezen háznak egész ára eránt úgy mint szinte 12.000 Rf.-tig Brancs Mihály urammal pert folytatok melly most a Felséges Királyi Táblán vagyon, de egyéb eránt is mindenek felet engem az elsőség azon házra nézve mind azért mivel azt én töllem vette Brancs Mihály Uram, mind azért, mivel az én emptionalis levelem vagy is contractusom leg elébb vagyon a Tttes Ns. Vármegyénél

intabulálva, mind pedig azért mivel én leg előbbször kezdettem a Processust adósságom meg vétele végett, én ezen Executiók ellen solenniter protestálok ... Sig. N.Várad 12. Martii 1801

IV. melléklet:

[1805 április 2.] 430 [szám]. Polgár Demeter Mihály elő mutattya Schmid Josefnek 24dik Martiusban 1805dik esztendőben költ kötelező levelét, mely szerént a fent nevezett Polgár az Arany Keresztnél lévő Patikát s annak szereit el adta Schmid Josefnek 7001 Rf-kon, melyekből tartozik a vevő az által adás napján 1000 Rf.-kat le tenni, a többi summából esztendőnként 6 esztendő alatt 1000 Rf.-ként interessével úgy kifizetni, hogy addig az patika amég az egész ára annak le nem fizetődik, csak úgy mint zálog fog nálla lenni, s idő alatt is szabad lészen az eladónak a patikát maga securitássára inventáltatni, mely köteleességét vagy a capitalisok, vagy az interesek meg nem adásával nem telyesitene a vevő, 25 arany vinculumot annyiszor, a menyiszer eleget nem tenne köteles a kölcséggel s fáradsággal együt megfizetni.

Levéltári források:

- Irgalmas Lvt. = Román Nemzeti Levéltár Bihar megyei Fiókja / A nagyvárad-i Irgalmas Rend levéltára, 16 sz. fond / 3a. iratcsomó
- Újvárosi Jk. = Román Nemzeti Levéltár Bihar megyei Fiókja / Nagyvárad város levéltára, 8 sz. fond / 143.lsz. / II. sorozat / Újváros tanácsi jegyzőkönyvei
- Olaszi Jk. = Román Nemzeti Levéltár Bihar megyei Fiókja / Nagyvárad város levéltára, 8 sz. fond / 143.lsz. / II. sorozat / Váradolaszi tanácsi jegyzőkönyvei
- Portalis Conscr. = Román Nemzeti Levéltár Bihar megyei Fiókja / Nagyvárad város levéltára, 8 sz. fond / 141.lsz. / 78. iratcsomó / Váradolaszi Portalis Conscriptiója (1828)
- Olaszi Pléb. = Nagyvárad-olaszi R. Kat. Plébánia Levéltára

Irodalomjegyzék:

- BUDAHÁZY 2008 = Budaházy István: *Aszklepiosz és Hygieia Nagyváradon. Gyógyszerésztörténeti tanulmányok.* Nagyvárad, 2008.
- BUNYITAY 1935 = Bunyitay Vince – Málnási Ödön: *A várad-i püspökök a száműzetés és az újjáalapítás korában (1566-1780).* (A várad-i püspökség története IV.) Debrecen, 1935.
- EMÖDI 2010a = Emödi András: *Nagyvárad város lakossága és archontológiája a 18. században (1713-1785). Adattár.* (Miscellanea Historica Varadinensia II.) Nagyvárad, 2010.
- EMÖDI 2010b = Emödi András: *Adatok Nagyvárad 18-19. századi patika- és kórháztörténetéhez.* (Erdélyi Múzeum 2010/3-4.)
- HUTYRA 1996 = Hutyra Gram Zoltán: *A várad-szentmártoni rendház (konvent) ...* (A nagyvárad-i premontrei öregdiákok emlékkönyve.) Nagyvárad, 1996.
- ORIENT 1926 = Orient Gyula: *Az erdélyi és a bánáti gyógyszerészet története.* Cluj-Kolozsvár, 1926.
- PÉTER 2013 = Péter H. Mária: *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai.* I-II. Kolozsvár, 2013.
- P. Z. 1795 = *Preßburger Zeitung* 1795. szeptember 4., p.863
URL <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=pre&datum=17950904&seite=11&zoom=33>
(utolsó megtekintés: 2017.03.19.)
- TÓTHNÉ SÜLI 1987 = Tóthné Süli Borbála: *Az egyetemi gyógyszerészképzés vizsgálata 1770-1852 között hazánkban.* Budapest, 1987.
- VAY 1806 = Vay László: *A Német Hivség, a vagy Bécs polgárjai a Frantzhadban ... ehez járul ... a Magyar Hivség ...*